
ОГЛЯДИ І РЕЦЕНЗІЇ

У БОРОТЬБИ З МІНІПРАВДОЮ

Чабан М.П. Січеславці в Центральній Раді: Навч. вид. – Дніпропетровськ, 2000. – 36 с.

Так вже склалося, що наше історичне минуле і наша історична пам'ять не завжди збігаються – ми схильні пам'ятати те, чого не було ніколи, забувати те, що було. Пам'ять людська вибіркова, формується не стільки за особистим досвідом людини, скільки за зовнішніми обставинами – системи виховання, навчання, інформаційного простору. Коли англійський письменник Дж.Оруел замислився, після страшних подій світової війни, як можуть розвиватися події далі, він не зміг знайти страшнішого образу, як Міністерство Правди, завданням якого було постійне переписування історії – фальсифікація. І інформаційний простір Океанії заповнювали образи, фантоми, які на відміну від живих людей не можуть зрадити, оскільки ніколи не існували. Події, які ніколи не відбувалися, люди, які ніколи не жили, минуле, яке стало буденною повсякденністю, вороги народу, які намагаються дізнатися про свою ворожу діяльність у слідчих. Можна відкласти книгу Оруела з полегшенням – його прогноз не справдився, а можна подивитися на нашу історію і віднайти десятки подій, сотні імен, які викреслені, забуті, здавалося б на віки. Саме проти такого загадкового явища людської пам'яті спрямоване все життя і діяльність краєзнавця і журналіста Миколи Чабана – не дозволити забути, викинути як неважливе минуле і тішитися “знанням” про неіснуюче, але лояльне. Понад сімсот статей, книг, збірок, спогадів, фольклорних нарисів, широкі історичні інтереси і скрупульозна, наполеглива праця у пошуку істини у нетрях сучасної історичної та політичної міфології – такий внесок філолога за освітою М.П.Чабана в українську історію та культуру. А об'єднує все це дивіз боротьби із страшним явищем суспільної нехиті – манкуртизмом, що руйнує культурну і духовну скарбницю України. Зібрати розсіпані по світу ці незліченні багатства – в цьому М.П.Чабан бачить своє призначення.

Невеличка за обсягом книга М.П.Чабана присвячена найменш відомій сторінці історії краю – Катеринославщина доби Української революції 1917–1920-х років. Копітка праця дослідника, багаторічне збирання матеріалів дозволили вперше систематизувати і подати біографічну інформацію про двадцяти двох катеринославців, які взагалі не згадані в історії Дніпропетровська. Зацікавленість невідомою навіть професійним історикам сторінкою у М.П.Чабана виникла не випадково – серед наукового загалу й досі панує хибне уявлення, релікт радянських часів про слабкість національного українського руху на цих землях, який нібито з самого початку програвав більшовикам. Солідні ювілейні, академічні видання або взагалі мовчать про Катеринославщину в русі Українського Національного Відродження, або подають неперевірені, часто невірні думки. Тож праця М.П.Чабана спрямована не лише на уточнення біографічних відомостей про того чи іншого катеринославця – члена першого українського парламенту, а на руйнування своєрідного табу на саму цю тему.

Отже, ці 22 діячі Української революції, яких пам'ять взагалі не знала: Віктор Альтер, Пантелеймон Блонський, Ілько Вирва, Гаврило Воробйов, Федір Дубовий, Кузьма Корж, Петро Коробчанський, Микола Кузьменко, Дмитро та Марія Лисиченки, Василь Позаненко, Гнат Сагайдачний, Микола Стасюк, Федір Сторубель, Василь Строменко, Михайло Томильченко, Павло Тушкан. Про січеславців-членів Центральної Ради С.Бачинського та В.Біднова М.П.Чабан вже писав раніше у часописі “Борисфен”. Звичайно, інформацію про деяких можна було б дещо доповнити, але це перша розвідка

такого роду, і першопрохідцю завжди важче від інших – досить сказати, що для багатьох з цих 22 не вдалося знайти навіть фото. Люди, цілком різні, часто навіть ворожі один одному за життя, стали, як це взагалі буває – єдині після трагічної загибелі. Серед іншого їх об'єднує те, що вони – програли. Вони програли свою справу двічі – вперше, як активні діячі історії відродженої нації, вдруге – як об'єкти історичної пам'яті. Манкуртизм, байдужість охопили суспільство, і герої перетворилися на фантоми, привиди вітчизняної історії, тої самої історії, яку, за словами більш щасливого їх сучасника Володимира Винниченка, слід “читати з бромом”. 22 коротенькі біографії повертають 22 людські долі, викинуті з історії назавжди. Які труднощі довелося подолати М.П.Чабану в його пошуковій роботі, промовисто визначає той факт, що лише щодо трьох діячів відоме місце їх поховання, а про шістьох навіть у скрупульозному пошуку не вдалося встановити достовірних фактів. Ґрунтовно підібраний матеріал, прискіплива перевірка невідомих (а для більшості з них взагалі відсутні перевірені факти) подій, праця в бібліотеках, архівах, встановлення зв'язків з уцілілими родинами – величезна праця прискіпливого дослідника. І при всьому цьому часто доводиться визнавати – інформації не існує. А інакше й бути не могло. Першими і дотепер останніми їх біографами були слідчі ГПУ-НКВС, останньою згадкою про існування – “вирок виконано”.

Проте навіть ці короткі біографічні повідомлення М.П.Чабан подає, наче окремі пісні великої саги новітніх часів. Адже кожен із цих людей – бажав волі України. Недоспівана, раптово обірвана, покраяна, забута... Як метеори, раптово спалахнули вони на небосхилі української історії, прокреслили його полум'яним розчерком і зникли назавжди. Зникли з нашої історії, нашої пам'яті, нашого життя. Потрібна справді каторжна, наполеглива праця, щоб за випадковими згадками у нечисленних мемуарах, короткими повідомленнями газет далекої пори, перекрученими допитними аркушами катівень відшукати образи цих зниклих людей-фантомів, повернути їм їх людський вигляд. Людей, які повірили у сили власного народу і були розтоптані його байдужістю, але не прокляли його, а ділили з ним його долю в таборах Півночі, розстрільних у підвалах та ярах України, не маючи навіть надії на пам'ять.

Ю.Г. Пахоменков

ЛАСТІВКА УКРАЇНСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ НА КУБАНІ

Василь Мова (Лиманский). Из литературного наследия / Составление, предисловие, комментарии и научное редактирование текстов Виктора Чумаченко. – Краснодар: Краснодарский государственный университет культуры и искусств, 1999. – 244 с.

Кубань із прадавніх часів в етнічному, культурно-духовному й політичному планах завжди тяжіла до Наддніпрянщини, до України. Опинившись волею долі у володіннях Російської імперії, кубанці не раз відверто виявляли синівське ставлення до батьківського краю, за що найвидатніших із них переслідували, а часом і жорстоко карали. Особливо діставалося від влади тутешнім українофілам-літераторам, ученим, художникам та іншим культурним діячам. Досить згадати Шевченкового приятеля наказного козачого отамана і письменника Якова Кухаренка (1799–1862). За офіційною версією, він загинув від рук горців абадхезів, але існує припущення, що його прибрали царські агенти, виконуючи завдання тих, кому не подобались проукраїнські настрої нащадка запорожців.

Найкolorитнішою постаттю кубанського українства другої половини XIX ст., спадкоємцем Я.Кухаренка, був письменник і громадський діяч Василь Семенович Мова (псевдо Лиманський). Відомо, що народився він 1842 року на хуторі Солодкому Лимані